

RIKSANTIKVARIEÄMBETETS
&
KUNGL. VITTERHETS-AKADEMIENS
ÄLDSTA HISTORIA
1630-1880



Ett forsknings- och digitaliseringsprojekt

RIKSANTIKVARIEÄMBETET
&
KUNGL. BIBLIOTEKET

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1. Inledning med bakgrund och syfte	4
2. Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens äldsta historia och en arkivbiografi i korthet	5
3. Tidigare digitiserade samlingar och urval för projektet	8
4. Motiv för digitisering och identifierade forskningsfrågor	11
5. Digitiseringsprocessen, forskningsinsatser, tidsåtgång och kostnader	13
6. Projektplan	17
7. Bilagor	19
7.1. Förstudiens deltagare och genomförande	19
7.2. Förteckning över Kungl. bibliotekets och Riksantikvarieämbetets samlingar .	20
7.3. Digitiseringsprocessens olika led	35
7.4. Exempel på andra relevanta samlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv	44
7.5. Forskning/publikationer om Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens äldsta historia	46

Sammanfattning

Som ett led i tidens stormaktsambitioner och den svenska statsförvaltningens expansion grundades en mindre myndighet för kulturminnesvård under början av 1600-talet. 1786 mantlades detta ansvar av Kungl. Vitterhetsakademien. De handlingar som rör denna formative period fram till slutet av 1800-talet finns i huvudsak bevarade i Riksantikvarieämbetets och Kungliga bibliotekets respektive arkiv. Materialet är mycket efterfrågat men både skört och svårtillgängligt varför en digitisering är nödvändig i bevarandesyfte och för att öka tillgängligheten för forskare. Det har därför länge funnits önskemål om att digitalt tillgängliggöra hela Riksantikvarieämbetets äldre arkivbestånd inklusive Kungl. bibliotekets samling. För att effektivisera och systematisera denna process behövs ett samlat arbete där myndigheterna tillsammans söker medel för ett gemensamt digitiserings- och forskningsprojekt. Det var för att lägga grunden till ett sådant projekt som vi med FoU-anslag från Riksantikvarieämbetet har genomfört denna förstudie i vilken vi utvärderat digitiseringens praktiska, tekniska och ekonomiska förutsättningar och identifierat relevanta forskningsfrågor. De insatser vi söker medel för är primärt löner för projektanställda samt befintlig personal som ska ingå i projektet. Projektet kommer att genomföras under en 2-årsperiod med start hösten 2024 och den sammanlagda summan vi söker uppgår till ca 9,8 miljoner kronor. Riksantikvarieämbetet stödjer projektet med förvaltningsanslag genom att personal (en bildtekniker, en arkivarie och två forskare) kommer att ingå i projektet på arbetstid.

1. Inledning med bakgrund och syfte

I Sverige inrättades under 1600-talet en myndighet för att värna om landets kulturhistoriska lämningar. Detta gör myndigheten och de arkivhandlingar som genererats över tid unika då flertalet länder valde samma väg flera sekler senare. Vid det laget, mot slutet av 1800-talet, hade myndigheten utvecklats till en modern central organisation med uppgift att vårda och bevara kulturhistoriska inslag i landskapet och att förvalta, forska och förevisa föremål på Historiska museet i Stockholm. De handlingar som rör denna formativa period, från ca 1630 till 1880, speglar Kungl. Vitterhetsakademiens och Riksantikvarieämbetets tidiga historia och finns på grund av organisatoriska förändringar idag i huvudsak bevarade i Riksantikvarieämbetets och Kungliga bibliotekets respektive arkiv. Ett mindre bestånd finns även i Riksarkivets och i Uppsala universitetsbiblioteks arkiv. Forskningsmöjligheterna på materialet är många då kulturminnesvården under den tiden spände över flera ämnesområden. Samtidigt speglar det Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens utveckling under en tid då den svenska statsapparaten var mycket expansiv.

Arkivmaterialet utgör följaktligen ett synnerligen viktigt källmaterial men är både skört och svårtillgängligt varför en digitisering (konvertering från analog till digital information) är nödvändig både i bevarandesyfte och för tillgängligheten för forskare inom olika discipliner. Riksantikvarieämbetets arkiv har sedan tidigare som långsiktigt mål att digitalt tillgängliggöra hela sitt äldre bestånd och har i linje med detta digitiserat delar av sina samlingar. Materialet är emellertid mycket omfattande och resurserna begränsade vilket innebär att en mer fullskalig digitisering kommer att ta en ansevärd tid att förverkliga. Ytterligare ett motiv till vår aktuella satsning är att det sedan länge funnits önskemål om att tillgängliggöra både myndighetens och Kungl. bibliotekets samlingar parallellt då de utgör en sammanhängande helhet och därmed ger en mer mångfacetterad och korrekt bild av Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens tidiga utveckling.

Riksantikvarieämbetets och Kungl. bibliotekets gemensamma ambition är att digitisera nämnda samlingar och att i samband med detta även genomföra ett antal mindre forskningsinsatser för att synliggöra dess breda potential som källmaterial inom olika forskningsfält. Syftet med denna förstudie har varit att lägga grunden till ett sådant digitiserings- och forskningsprojekt för att utvärdera dess praktiska, tekniska och ekonomiska förutsättningar och att identifiera relevanta ämnesområden och forskningsfrågor. Då det rör sig om ett omfattande material med i huvudsak kända och återkommande personligheter har vi även valt att inom det kommande projektet utforska möjligheten att maskintolka dessa handskrivna källor, s.k. Handwritten Text Recognition (HTR).

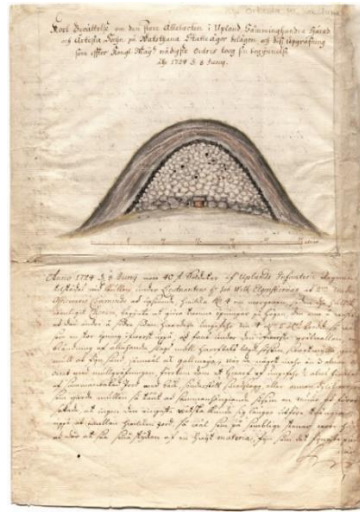
Mer specifikt har vi inom ramen för vår förstudie genomfört följande insatser:

- valt ut arkivsamlingar som ska digitiseras
- genomfört en karaktärisering av beståndets materiella och innehållsliga egenskaper
- genomfört en skadeinventering för att beräkna konserveringsåtgärder och kostnader för detta
- genomfört ett antal testdigitiseringar
- påbörjat en översyn om möjligheten till maskinell läsning och datadriven bearbetning
- utvecklat tvärvetenskapliga forskningsfrågor
- beräknat praktiska insatser och finansiering för det kommande projektet
- formaliserat en projektgrupp
- tagit fram en digitiseringsstrategi och en forskningsplan

2. Riksantikvarieämbetets äldsta historia och en arkivbiografi i korthet

Redan i början av 1600-talet var landets förste riksantikvarie Johannes Bureus en aktiv fornforskare och som anställd vid kungliga kansliet bildade han snart en liten myndighet bestående av ett par antikvarier. 1630 fick de sina första instruktioner (se figur 1). Bland uppgifterna ingick att i ord och bild under sommartid dokumentera fornlämningar, kyrkor och andra kulturhistoriska lämningar för att senare, under vinterhalvåret, skriva rent och strukturera sina uppteckningar (se figurerna 3-4 samt 2 och 5 som exempel på en senare undersökningar).

1666 bildades ett lärt kollegium inom Uppsala universitet, Antikvitetskollegiet, som tog över ansvaret för landets fornminnesvård- och forskning. Under samma period instiftades världens äldsta fornminneslag vilket snart mynnade ut i en riksomfattande inventering, inklusive Finland, som företrädesvis genomfördes av landets präster (benämnd rannsakingar efter antikviteter). Liksom tidigare under seklet genomfördes även omfattande antikvariska resor och till sin hjälp hade antikvarierna utbildade ritare samt annan personal för bearbetning och tryckning av producerade texter. 1690 flyttade kollegiet till Stockholm och ombildades snart till Antikvitetsarkivet. 1786 mantlade så Vitterhetsakademien detta ansvar.



Figur 1-2. Antikvariernas första instruktion från 1629/30 (vänster) och en grävrapport från 1724 om en undersökt hög i Orkesta socken, Uppland (höger), Riksantikvarieämbetets arkiv.



Figur. 3-4. Johannes Bureus dokumentation av en runhäll från tidigt 1600-tal (vänster), Johannes H. Rhezelius dokumentation av fornlämningar på Öland från 1634 (höger). Kungl. bibliotekets arkiv.



Figur. 5-6. Pehr Arvid Säves dokumentation av Alvastra klosterkyrka, Östergötland, från 1870-talet (vänster) Riksantikvarieämbetets arkiv. Dokumentation från sekelskiftet 1700 av Järpås medeltida kyrka i Västergötland (höger). Kungl. bibliotekets arkiv.

I samband med att en ny fornminnesförordning trädde i kraft 1828 befastes akademiens och riksantikvariens ansvar för kulturminnesvården. En pådrivande kraft under denna period var det patriotiska och inflytelserika Götiska förbundet och i takt med att dess medlemmar valdes in i Vitterhetsakademien hamnade frågor om kulturminnesvård och arkeologi allt högre upp på dess dagordning. Som ett led i detta grundades under ledning av Bror Emil Hildebrand Historiska museet i Stockholm runt mitten av seklet. 1867 utökades myndighetens ansvarsområden med att en ny fornminnesförordning instiftades samtidigt som Historiska museet befäste sin roll som en förvaltande och forskande institution. På så vis började man nu skilja mellan myndighetens inre respektive yttre verksamheter, dvs. mellan samlingsförvaltning och kulturminnesvård. Därmed hade målet med att utveckla en stark och professionell centralorganisation för kulturminnesvård och forskning uppnåtts.

Bakgrunden till varför arkivmaterial som rör Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens äldsta historia är uppdelat på flera arkiv är de omorganisationer som genomfördes under 1700- och 1800-talen. 1751 slogs Antikvitetsarkivet och Kungl. biblioteket ihop och 1780 delades böcker och manuskript upp mellan Kungl. biblioteket och Riksarkivet. Då Antikvitetsarkivet införlivades i Vitterhetsakademien på 1780-talet erhöll akademien först medeltida avskrifter som antikvarierna producerade under 1600-talet och senare, 1850, från Kungl. biblioteket de handlingar som idag i huvudsak ingår i Riksantikvarieämbetets, *Ämbetsarkiv 1: Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666-1785* och *Ämbetsarkiv 2: Vitterhetsakademien och riksantikvarien 1753/1786-1922/1923*. Materialet består i huvudsak av administrativa handlingar

som mötesprotokoll och koncept i antikvariska ärenden samt handlingar som berör myndighetens personal och organisation. Här ingår även berättelser från de antikvariska resor som genomfördes i Vitterhetsakademiens regi under 1800-talets andra hälft, som av Pehr Arvid Säve och Gabriel Djurklou för att nämna några.

De handlingar som inkom 1780 från Antikvitetsarkivet och blev kvar i Kungl. bibliotekets arkiv bildar tillsammans den så kallade F-samlingen. Den speglar i huvudsak myndighetens praktiska och antikvariska verksamhet under den aktuella perioden och innehåller därtill material som infogats senare, till de yngre hör handlingar från 1880-talet efter fornforskaren Thure Alexander von Mentzer. Samlingens handskrifter innehåller företrädesvis avbildningar och beskrivningar av fornlämningar, runinskrifter, kyrkor och andra betydande byggnader samt annat av antikvarisk-topografiskt intresse. Exempel på detta är den dokumentation som inkom som ett led i den omnämnda landsomfattande inventeringen under det sena 1600-talet, antikvariernas reseberättelser liksom avhandlingar i olika antikvariska ämnen. Därtill finns arbeten från så vitt skilda områden som lexikografi och numismatik, allt en spegel av tidens antikvariska verksamhet. De flesta upphovsmännen var verksamma vid kollegiet eller arkivet.

3. Tidigare digitiserade samlingar och urval för projektet

Såväl Kungl. biblioteket som Riksantikvarieämbetet har sedan tidigare upparbetade strategier för att digitisera material ur deras respektive samlingar. Detta sker dels genom egeninitierad verksamhet och dels som ett led i beställningar gjorda av externa aktörer i samband med pågående ärenden och projekt.

För Riksantikvarieämbetets vidkommande har delar av samlingar som helt eller delvis knyter an till projektet digitiserats, bland dem flera antikvariska reseberättelser från 1800-talets senare hälft, fornforskaren Johan Ekdahls redovisning från sin resa till Norrland på 1820-talet, konsthistorikern och tillika ledamoten i Vitterhetsakademien Carl Georg Brunius efterlämnade handlingar liksom material ur arkivets handteckningssamling. För Kungl. bibliotekets del är sedan tidigare sju objekt ur F-samlingen digitiserade, däribland den omfattande dokumentationen över fornlämningar och kulturhistoriska byggnader, främst kyrkor, över Västergötland från sekelskiftet 1700, (Fh 9) *Monumenta Sveo-Gothorum. Monumenta per Westrogothiam, Scaniem, Hallandiam, Blekingiam.*

SIGNUM	Benämning
F a 1	Runa Häfd.
F a 2	Nativitetsbok. Uträkningar om hans familj
F a 3	Antiqvitates Scanzianae de Upsalia orbis insignibus et scriptura mysteriis
F a 4	Annotationer i kalendrar m.m.
F a 5	Runa Häfd eller Monumenta Runica
F a 6	Collectanea runica. Avskrifter av runstenar
F a 6	Diverse annotationer. Lösa blad i kuvert
F a 8	Discursus meta-logicus ex schola Danielis 1629–1640. Kabbalistik
F a 9	Characteristica. Anteckningar av teologiskt, filosofiskt och kabbalistiskt innehåll
F a 10:1	Monumenta veterum gothorum in patria. 1
F a 10:2	Monumenta veterum gothorum in patria. 2
F a 10:3	Register upprättat av George Stephens
F a 11	Burerunor. En kladd om ett nytt runespråk
F a 12	Bureus, Johannes: Collectanea. 8:o. Sumle kallad
F a 13	Bureus, Johannes Thomæ, [Göthiskt och Gammal-Svenskt Lexikon]
F a 14	Ejusdem Runaräfst eller Runakänslor
F a 15	Collectanea. "Nil nisi mystica"
F a 17	Varia etymologica.
F a 18	Adul-runa redi-viva. Avskrift
F a 19	Om runornas uppkomst. Korrigerad renskrift
F a 20	Den svenska runeskriften uti literatura danica antiquissima
F a 21	Adul-runa redi-viva. Av Bureus' hand
F a 22	Adul-runa rediviva. Marklins exemplar
F a 23	Adul-runa rediviva. Avskrift av Broocman
F a 24	Adul-runa redi-viva. Samtida avskrift

Förteckning över de volymer ur Kungl. bibliotekets F-samling som knyter an till Johannes Bureus antikvariska och teosofiska arbeten.

De handlingar som ingår i Kungl. bibliotekets F-samling utgör en sammanhållen enhet och kommer inom ramen för det kommande projektet att digitiseras i sin helhet med undantag för vissa volymer på grund av svårigheter vid bildfångst. Samlingen består av nära 300 volymer i skilda antikvariska ämnen (se bilaga 7.2 för en komplett förteckning över dessa). Bland dessa ingår Johannes Bureus efterlämnade handlingar som speglar hans runologiska forskning (se förteckning ovan). Ett annat betydande inslag från den perioden är de fältanteckningar och redovisningar som hans samtida kollegor, Johannes Rhezelius och Martin Aschaneus, författade i samband med deras antikvariska resor på 1630-talet (se figur 4 som exempel).

För Riksantikvarieämbetets vidkommande förekommer relevanta handlingar i varierande omfattning på flera ställen i arkivet vilket innebär att enbart ett urval kan bli föremål för digitisering inom det kommande projektet. Tilläggas bör att urvalet kan komma att bli bredare beroende på hur mycket medel vi kan erhålla (se bilaga 7.4 för fler exempel på samlingar med relevans för projektet). De grundläggande principerna för detta urval är att materialet på ett tydligt vis speglar myndighetens och Vitterhetsakademiens historia och/eller sina verksamhetsfält, att det kompletteras och kompletteras av Kungl. bibliotekets F-samling och att materialet har eller beräknas få en ökad användning om det tillgängliggörs digitalt. De samlingar som valts ut inför det kommande digitiseringsprojektet är följande (för en detaljerad förteckning över dessa, se bilaga 7.2):

Ämbetsarkiv 1: Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666-1785

Handlingarna speglar Riksantikvarieämbetets historia från ca 1630 fram tills att Antikvitetsarkivet uppgår i Vitterhetsakademien 1786. Arkivet består i huvudsak av protokoll, koncept, utgående skrivelser och verksamhetsberättelser, förteckningar och inventarielistor, inkomna handlingar, kungliga brev, författningar, instruktioner och fullmakter samt skrivelser från andra myndigheter och egna tjänstemän. När det gäller ämnesordnande handlingar rör de bland annat förlagsverksamheten, förvärv av fornsaker och personalförteckningar, bibeltryckstrumman, genealogiska utredningar, m.m.

Ämbetsarkiv 2: Vitterhetsakademien och riksantikvarien 1753/1786-1922/1923.

De äldsta handlingarna, 1753-1785, tillhör drottning Lovisa Ulrikas vitterhetsakademi som 1786 ombildades till Vitterhetsakademien. Då Ämbetsarkiv 2 är mycket omfattande har vi inför det kommande projektet gjort ett urval och begränsat perioden som materialet representerar fram till och med 1880-talet. Urvalet består i huvudsak av protokoll, föredragningslistor, koncept, kopieböcker, diaries, kungliga brev, antikvariska reseberättelser, handlingar som rör organisationsfrågor, lagförslag samt ett par handlingar ur dess handskriftssamling,

Nils Celsius "Runkalender" och Thure Alexander von Mentzers samling (den senare är som nämnts även representerad i Kungl. bibliotekets arkiv vilket förklarar detta val).

Enskilda arkiv

Götiska förbundets och Jacob Adlerbeths arkiv: Förbundet grundades 1811 som ett resultat av tidens nationalism och behovet av att utveckla fornminnesvården och fornforskningen. I takt med att förbundets medlemmar valdes in i Vitterhetsakademien årtiondena därefter ökade akademiens engagemang i dessa frågor. Arkivet är indelat i fem serier och innehåller förbundshandlingar med stadgar, protokoll, matriklar, en handskriftssamling, skönlitterära och musikaliska handlingar, antikvariska och historiska arbeten och visuppteckningar samt dialektuppteckningar och handlingar från förbundets medlemmar, bland dem grundaren Jacob Adlerbeth, son till riksantikvarien och tillika ledamot i Vitterhetsakademien Gudmund Jöran Adlerbeth.

Carl Gustaf Gottfrid Helfeling (1740-1823): Som tecknare och fornforskare arbetade Helfeling 1766 åt assessor Nils Reinhold Brocman i Antikvitetsarkivet, senare som kunglig dansk antikviterare, då han genomförde antikvariska resor genom Skåne och Blekinge, och mellan åren 1788-1801 reste Helfeling på liknande uppdrag bekostade av Pehr Tham på Dagsnäs, Västergötland. Samlingen innehåller bland annat självbiografiska uppsatser, en konceptdagbok samt anteckningar och teckningar han gjorde i samband sina antikvariska resor under perioden 1799-1822. Ett betydande bestånd av handlingar från Helfeling finns även i Kungl. bibliotekets F-samling.

4. Motiv för digitisering och identifierade forskningsfrågor

Som ett led i den allmänna digitaliseringsutvecklingen är det allt fler minnesinstitutioner som digitiserar sina äldre arkivbestånd. Detta gäller inte minst Riksantikvarieämbetets och Kungl. bibliotekets samlingar av handskrifter som i ökande grad blir tillgängliga. Äldre arkivbestånd är ofta sköra, svåråtkomliga och inte sällan belagda med restriktioner vid användning. Material som används mer regelbundet riskerar därtill att slitas ut. Detta medför stor risk för att de på sikt och i stigande grad förstörs. Genom en digitisering kommer slitaget att minska och handlingarna att bevaras längre. Därtill blir de mer tillgängliga för forskare som har ett stort behov av att relevant källmaterial finns tillgängligt oavsett var man befinner sig geografiskt. De aktuella samlingarna innehåller därtill viktig information om hur kulturlandskapen tidigare såg ut och förändrades under 1600-

1800-talen och har därför ett stort värde även för dagens kulturmiljöarbete och följaktligen för kulturmiljön och dess olika inslag av kulturarv.

Forskningsmöjligheterna på de aktuella samlingarna är många då kultuurminnesvården under den aktuella perioden ämnesmässigt spände över vad vi idag definierar som arkeologi, kulturmiljövård, runologi, byggnadsvård, numismatik, etnologi/folklorism och språkvetenskap inklusive dialektforskning. De administrativa handlingarna utgör därtill viktiga dokument för förståelsen av hur en myndighet etablerades och utvecklades i en tid då den svenska statsapparaten var mycket expansiv vilket tangerar forskning inom ämnen som politisk historia, statsvetenskap samt professions- och förvaltningshistoria. Andra potentiella forskningsområden är själva arkiven och dess tillblivelse, klassificering och användning över tid (arkivvetenskap).

Vid sidan av att digitisera de aktuella samlingarna är målet med det kommande projektet att synliggöra samlingarna och att visa på dess forskningspotential inom olika ämnesområden. Som kommer att framgå nedan beräknar vi att arbetet med digitiseringen kommer att genomföras under en 2-årsperiod. Den form och strategi som passar vårt uppdrag bäst är att bilda en mindre forskargrupp med olika ämneskompetenser som parallellt och under samma period genomlyser samlingarna utifrån olika vetenskapliga perspektiv. Resultaten kommer att presenteras löpande via seminarier och digitala kanaler allt eftersom samlingarna blir digitalt tillgängliga. Avslutningsvis kommer de samlade resultaten att presenteras i en publikation. Nedan följer forskningsspår som vi finner mest angelägna att följa inom ramen för det kommande projektet (för exempel på tidigare forskning och publikationer som tangerar dessa ämnen, se bilaga 7.5).

Disciplinhistoria, ämneshistoria och professionshistoria: Fokus ligger här på den antikvariska verksamhetens skilda ämnesområden, hur de under den aktuella perioden utvecklades till olika discipliner och professioner och hur detta banade vägen för etableringen av nya yrkeskategorier. Exempel på discipliner och verksamhetsfält är i sammanhanget arkeologi, kulturmiljövård, byggnadsantikvarisk- och kyrkoantikvarisk vård, numismatik och runologi. Exempel på aktuella teman är etableringen av ämnesspecifika teorier, metoder, organisatoriska och institutionella förändringar och olika faktorer som präglade professionaliseringen och banade vägen för utbildnings- och karriärmöjligheter.

Politisk historia, statsvetenskap, historiebruk och kulturarvsforskning (culture heritage studies): Som framgått ovan så har frågor som rör kulturarv allt sedan 1600-talet varit en statlig angelägenhet och därmed även en politisk fråga. Följaktligen har de aktuella arkivsamlingarna ett stort källvärde inom forskning som berör hur kulturarv och det förflutna har använts i identitetsskapande syften och som präglade den politiska retoriken under 1600-talets stormaktstid och nationalismen som växte fram under 1800-talet.

Arkivforskning: I centrum för projektet står arkivalier vilket osökt för oss in på arkivvetenskap. Som framgått utgjorde Riksantikvarieämbetets äldre bestånd initialt en enhet som senare splittrades för att hamna hos olika arkivbildare. Här vill vi mer i detalj följa hur denna process gick till, men även hur samlingarna ordnades och förtecknades (utifrån vilka principer och hur detta ändrades över tid), vad som bevarades och varför, hur man tidigare använde och återanvände arkiven inom forskning och förvaltning och vad som påverkade denna praktik. Många dokument visar nämligen tydliga spår på användning över en mycket lång period. Nya uppgifter har lagts till och andra blivit korrigerade vilket ger möjlighet att studera ändrade ideal och antikvarisk praktik (jmf. punkten nedan).

Antikvarisk praktikhistoria: I centrum för denna forskning står hur antikvarierna i praktiken arbetade i vardagen och vad som präglade deras arbete. En central fråga är hur man arbetade i fält, hur arbetet organiserades, hur man dokumenterade fornlämningar, undersökte dem, vilka uppgifter som ansågs viktiga att samla in och hur det insamlade materialet behandlades och bearbetades och, vilket det finns många exempel på, hur och varför ursprungliga avbildningar som gjordes i fält kom att ändras när de senare publicerades i tryck.

Källmaterial för forskning och kulturmiljöförvaltning: Det senare forskningsspåret tangerar hur arkiven används idag inom forskning och förvaltning som ett källmaterial inom exempelvis arkeologi, runologi och kulturmiljövård. Tendensen gör gällande att analoga samlingar blir allt mindre använda vilket innebär att forskare missar ett i sammanhanget ovärderligt källmaterial. Med denna insats vill vi medvetandegöra arkivens höga källvärde utifrån ett sådant perspektiv.

5. Digitiseringsprocessen, forskningsinsatser, tidsåtgång och kostnader

Digitiseringsarbetet kommer i huvudsak att genomföras inom respektive organisation och i linje med våra utarbetade processer som i stort sett är likartade, med några mindre avvikelser. Exempel på det senare är att Kungl. biblioteket initialt kommer att katalogisera sina poster i Libris och att Riksantikvarieämbetet planerar att låta digitisera de samlingar som ingår i Ämbetsarkiv 2 på Riksarkivets digitiseringscentrum i Fränsta (för en mer utförlig presentation av respektive digitaliseringsstrategier, se bilaga 7.3). Det senare beror dels på att detta material, till skillnad mot de övriga samlingarna, har en sådan kvalitet att detta är görligt, dels att det kommer att avlasta det ordinarie arbetet

med bildhanteringen inom Riksantikvarieämbetets arkiv. I huvudsak kommer befintlig utrustning i form av kamerastationer och planetariska skannrar att användas beroende på materialets karaktär och bevarandegrad. Målet är att nå en så likvärdig och hög bildkvalitet som möjligt och att samtidigt hantera det varsamt och att vid behov genomföra nödvändiga bevarandeåtgärder.

Mot bakgrund av denna målsättning kommer vi så långt möjligt att synkronisera våra respektive arbeten i frågor som konservering, bildkvalitet, filformat, metadata, arkivering och publicering. Inom ramen för vår förstudie har vi därför på konsultbasis anlitat en papperskonservator som genomfört en skadeinventering. Vi har därtill genomfört ett antal testdigitiseringen på olika materialtyper för att utröna praktiska förutsättningar, tidsåtgång och, mot denna bakgrund, hur mycket medel vi behöver söka inför det kommande projektet. Vad som bland annat uppdagades var att flera volymer är mycket hårt inbundna vilket kommer att leda till viss informationsförlust av text. Under förstudien har flera alternativa lösningar på hur vi ska förhålla oss till detta diskuterats med en försiktig förhoppning att en teknisk lösning kan vara på plats när projektet väl drar igång. För Kungl. bibliotekets vidkommande kan det, som ovan nämnts och om detta inte blir löst, bli tal om att undanta vissa volymer från att bli digitiserade. Detta avgörs initialt i samband med att konservatorn tillsammans med fotograf/bildtekniker gör en bildfångstbedömning.

Digitiseringen kommer att genomföras enligt gängse upplägg och metoder och inleds med ett förarbete som bland annat innebär att varje volym får ett filnamn, metadata och vid behov även konserverande åtgärder. Därefter vidtar arbetet med själva bildfångsten som åtföljs av bildbearbetning och kvalitetskontroll. Under denna process deltar fotograf/bildtekniker, arkivarier och konservatorer. För Riksantikvarieämbetets vidkommande kommer som nämnts huvuddelen av materialet ur Ämbetsarkiv 2 att digitiseras av Riksarkivets digitiseringcentrum i Fränsta. Slutligen laddas de digitala filerna upp, arkiveras och tillgängliggörs för användare, för Kungl. bibliotekets del via deras plattform Manuscripta¹, där äldre handskrifter kan publiceras med stöd av International Image Interoperability Framework (IIFW). För Riksantikvarieämbetets del lagras materialet i dess e-arkiv för att sedan bli sök- och nedladdningsbara som PDF-filer via sökgränssnittet och samsökningssystemet Arkivsök. I nuläget har Riksantikvarieämbetet ingen egen publiceringsyta för material via utbytesformatet för bilder som är förenligt med IIFW.² Det är dock en fråga som arkivet arbetar på att lösa vilket kräver utveckling

¹ Manuscripta innehåller äldre inbundna handskrifter från Kungl. biblioteket och andra kulturarvsinstitutioner. Handskrifterna är från medeltiden och fram till 1700-talet (<https://manuscripta.se/>).

² International Image Interoperability Framework (<https://iiif.io/>)

av Arkivsök. En tillfällig lösning som diskuterats är att inledningsvis även publicera dessa samlingar via Kungl. bibliotekets Manuscripta.

De medel vi avser att söka inför det kommande projektet utgör i huvudsak löne-medel för projektanställd personal samt ordinarie personal som kommer att medverka i projektet. Därtill kommer vi att söka medel för en forskare samt en papperskonservator för att arbeta med skadade handlingar i samlingarna. Till detta kommer, som ovan beskrivits, medel att sökas för att digitisera material ur Ämbetsarkiv 2 i Fränsta.

Projektet kommer att löpa under en 2-årsperiod med start hösten 2024, då Kungl. biblioteket först måste avsluta andra pågående projekt. Som nämndes ovan är det primära syftet med den forskning vi vill genomföra att synliggöra och visa på samlingarnas höga forskningspotential inom olika ämnesområden. Tanken är därför inte att genomföra någon fördjupad grundforskning på några få utvalda teman utan att i stället genomföra mindre insatser vars resultat presenteras löpande under seminarier i takt med att de olika samlingarna tillgängliggörs. De slutgiltiga resultaten kommer att presenteras i en slutpublikation i samband med att projektet avslutas samt under en egenarrangerad konferens.

Ekonomiska beräkningar

I beräkningen av kostnaderna för digitiseringsarbetet har vi dels tagit hänsyn till materialets omfattning (dvs. antal volymer och sidor), dels dess materiella egenskaper (såsom skörhet och innehåll) vilket påverkar hanteringen och därmed den tid som går åt för att processa den enskilda volymen. Volymer som behöver vårdande åtgärder och/eller är mer svåra att hantera pga. exempelvis format och storlek tar av naturliga skäl längre tid att hantera och blir per automatik mer kostsamma att digitisera. Beträffande konserverande åtgärder har vi som nämnts på konsultbasis låtit en papperskonservator gå igenom samlingarna för att identifiera vilka behov som finns och kostnader för dylika insatser såväl före, under som efter digitisering. Till detta har vi beräknat tidsåtgång för såväl för- som efterarbetets olika moment. För Kungl. bibliotekets del har vi även tagit med tid för katalogisering i Libris samt utgifter för IT- och OH-kostnader. Till detta kommer som sagt kostnader för Fränstas digitisering av Ämbetsarkiv 2. Även här behövs dock insatser beträffande för- och efterarbete tas med i beräkningen vilket vi har gjort. Utöver detta har vi även beräknat kostnader för de forskningsinsatser som kommer att genomföras inom projektet.

Utöver konserveringskostnader och utgifter för Fränstas insatser kommer huvuddelen av de medel som söks att täcka lönekostnader för befintlig personal som ingår i projektet (Kungl. biblioteket) samt för personal som anställs enkom för projektet (Riksantikvarieämbetet) vilket är en bildtekniker, en arkivarie och en forskare. Från Riksantikvarieämbetets sida kommer vi att gå in med

egenfinansiering i form av arbetstid från ordinarie personal. Detta gäller en bildtekniker, en arkivarie, två forskare samt en delprojektledare för koordinering av myndighetens arbete. När det gäller förmedlande insatser som seminarier som anordnas under projektet står Riksantikvarieämbetet och Kungl. biblioteket för dessa omkostnader.

Mot denna bakgrund kommer vi att söka följande medel för respektive insatsområde:

Riksantikvarieämbetet:

Bildtekniker	15 månader – 1 000 000 kr.
Arkivarie	9 månader – 600 000 kr.
Forskare	9 månader – 600 000 kr.
Köp av tjänst, RA, Fränsta	500 000 kr.
Köp av tjänst, bevarande	400 000 kr.
SUMMA	3 100 000 kr.

Egeninsatser över 2 år:

Arkivarie	2 mån.
Bildtekniker	3 mån.
Delprojektledning	3 mån.
Forskare	2 forskare a 8 månader vardera

Kungliga Biblioteket

Foto	2 400 000
Bevarande	1 100 000
Delprojektledning, Libris-ID, Katalogisering, Manuscripta	1 500 000
IT-stöd	300 000
OH	1 400 000
SUMMA	6 700 000

TOTALSUMMA 9 800 000

6. Projektplan

Som framkommit ovan så har vi under förstudien tagit fram de uppgifter och underlag som behövs för en projektplan inför en kommande ansökan. Enligt projektplanen kommer vi att söka medel för digitisering, forskning och konserveringsinsatser. De olika insatserna kommer främst att genomföras inom respektive organisation. Ämbetsarkiv 2 ska som nämnts digitiseras av Riksarkivets digitiseringscentrum i Fränsta. Nedan följer en sammanfattning av projektets olika insatser och dess bemanning följt av en grov plan på hur det kommer att genomföras.

Utöver personal i form av bildtekniker och arkivarier behöver arbetet inom respektive myndighet koordineras av varsin delprojektsansvarig som därtill kommer att ansvara för det redaktionella arbetet med den avslutande publikationen. Delar av samlingarna behöver konserverande åtgärder vilket kommer att genomföras av en konsult. Ambitionen med den forskning vi vill genomföra är som sagt att synliggöra samlingarnas forskningspotential. För att genomföra detta kommer vi att söka forskningsmedel för en person som under sammanlagt 9 månader tillsammans med två forskare på Riksantikvarieämbetet genomlyser samlingarna utifrån ett tvärvetenskapligt perspektiv. Detta kommer att ske parallellt med att samlingarna digitiseras och när de publiceras presenteras forskningsresultaten under seminarier och webinarier. Vilken forskare som kommer att ingå avgörs i samband med och inför ansökan om projektmedel. Det samma gäller den referensgrupp som behöver tillsättas inför projektets genomförande.

Som avslutning på projektet avser vi att genomföra en konferens där resultaten förmedlas och aktuella forskningsfrågor diskuteras. Resultaten kommer även att ingå i en mer populärt hållen publikation där projektets olika resultat presenteras för en bredare publik. Utöver forskningsresultaten är ambitionen att även spegla centrala frågor som rör själva projektet, som samlingarnas materiella karaktär och hur man arbetar med konserveringsfrågor, vad det innebär att digitisera äldre analoga handlingar, mm.

Projektets delmål kommer i grova drag att genomföras i följande ordning under en 2-årsperiod med start hösten 2024:

Moment 1 (hösten 2024): Uppstart med gemensamma planeringsmöten och strategiöverläggningar. Samtliga deltagare går tillsammans igenom materialet för att skapa en gemensam bild av dess omfattning och karaktär. De olika projektgrupperna (digitiseringsansvariga på respektive myndighet samt forskargruppen) formerar sig och tar tillsammans med konservator fram en mer detaljerad hanteringsplan för bevarandeåtgärder. Projektets intentioner

förmedlas via olika kanaler. Digitiseringen inleds samtidigt som forskarna påbörjar sina respektive studier. Material ur Ämbetsarkiv 2 levereras till Riksarkivets digitiseringscentrum Fränsta.

Moment 2 (2025): Digitiseringen med dessa olika moment (förarbete, bildfångst, lagring, tillgängliggörande, mm.) fortsätter liksom forskningsarbetet. I takt med att digitiseringen av de enskilda samlingarna blir klara görs den tillgänglig samtidigt som forskargruppen presenterar sin forskning löpande under fysiska seminarier och digitala webinarier. Planering och förberedelser inför en kommande konferens om äldre arkiv och kulturarvsforskning inleds.

Moment 3 (hösten 2026): Digitiseringsarbetet går in i en slutfas och avvecklas. Forskarna sammanställer sina resultat. Samtliga deltagare sammanfattar sina delar av arbetet och det redaktionella arbetet med rapporten påbörjas. Slutpublikationen färdigställs och distribueras. Projektet avslutas med den inplanerade konferensen.

7. Bilagor

7.1 Förstudiens deltagare och genomförande

Det har länge funnits önskemål om att digitalt tillgängliggöra det totala arkivbeståndet som rör Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens äldsta historia. En sådan plan påbörjades under 2021 av Ola Wolfhechel Jensen och efter överläggningar med Kungl. bibliotekets forskningskoordinator Christopher Natzén lämnades en FoU-ansökan in under slutet av året. Under våren 2022 bildades en arbetsgrupp bestående av Matilda Ekström, Ylva Larsson, Roger Magnusson, Magnus Källström och Johan Nordinge från Riksantikvarieämbetet. Från Kungl. biblioteket deltog Märta Forsberg, Ann-Sofie Person, Patrik Åström, Cecilia Isakson, Amanda Almroth och Katinka Ahlbom. För konsultering om konserveringsåtgärder kopplades papperskonservator Lotta Möller från Papperskonservator AB till projektet.

På grund av Corona-pandemin kom de inledande mötena att genomföras via mötesappen Teams, därefter kunde flera fysiska möten genomföras under vilka centrala frågor kring respektive samling och digitiseringens förutsättningar ventilerades. Pandemin försvårade inledningsvis även en mer fullödlig genomgång av samlingarna vilket senare kunde kompenseras. Det huvudsakliga arbetet genomfördes under hösten 2022 och våren 2023.

Ett centralt arbete med förstudien bestod i att utreda olika förutsättningar för digitiseringsarbetet, såsom praktiska, tekniska och ekonomiska faktorer. I detta ingick att beräkna kostnader och tidsåtgång för insatser som för- och efterarbete, bildfångst, lagring, tillgängliggörande och metadatasättning. För att beräkna det praktiska och kvalitativa utfallet av en kommande storskalig digitisering genomfördes ett antal testdigitiseringar. En annan viktig arbetsinsats bestod i att karaktärisera samlingarnas omfattning, dess innehållsliga och materiella egenskaper inklusive eventuella skador som behöver åtgärdas före och efter själva bildfångstarbetet. Ett tredje arbetsmoment innebar att identifiera forskningsområden och tillika vetenskapliga frågeställningar med utgångspunkt i de aktuella samlingarna. Flera av de angivna arbetsinsatserna genomfördes parallellt och avslutades med sammanställningen av denna rapport.

7.2. Förteckning över Kungl. bibliotekets och Riksantikvarieämbetets samlingar

KUNGL. BIBLIOTEKETS F-SAMLING		
SIGNUM	BENÄMNING	Datering
F a 1	Runa Häfd.	
F a 2	Nativitetsbok. Uträkningar om hans familj	
F a 3	Antiqvitates Scanzianae de Upsalia orbis insignibus et scriptura mysteriis	
F a 4	Annotationer i kalendrar m.m.	
F a 5	Runa Häfd eller Monumenta Runica	
F a 6	Collectanea runica. Avskrifter av runstenar	
F a 6	Diverse annotationer. Lösa blad i kuvert	
F a 8	Discursus meta-logicus ex schola Danielis 1629–1640. Kabbalistik	
F a 9	Characteristica. Anteckningar av teologiskt, filosofiskt och kabbalistiskt innehåll	
F a 10:1	Monumenta veterum gothorum in patria. 1	
F a 10:2	Monumenta veterum gothorum in patria. 2	
F a 10:3	Register upprättat av George Stephens	
F a 11	Burerunor. En kladd om ett nytt runespråk	
F a 12	Bureus, Johannes: Collectanea. 8:o. Sumle kallad	
F a 13	Bureus, Johannes Thomæ, [Göthiskt och Gammal-Svenskt Lexikon]	
F a 14	Ejusdem Runaräfst eller Runakänslor	
F a 15	Collectanea. "Nil nisi mystica"	
F a 17	Varia etymologica.	
F a 18	Adul-runa redi-viva. Avskrift	
F a 19	Om runornas uppkomst. Korrigerad renskrift	
F a 20	Den svenska runeskriften uti literatura danica antiquissima	
F a 21	Adul-runa redi-viva. Av Bureus' hand	
F a 22	Adul-runa rediviva. Marklins exemplar	

F a 23	Adul-runa rediviva. Avskrift av Broocman	
F a 24	Adul-runa redi-viva. Samtida avskrift	
F b 1	Usus bellicus et actiones militum. (Saknad vid revision. Åter via bokvården dec. 1971.)	
F b 2	Collectio et connectio... in communem usum reservata... 1629	1629
F b 3	Aschaneus samlingsband	
F b 5	Collectanea de antiquitatibus	
F b 6	Aschaneus, Martin: Wiktiga kyrkosaker, testamenten, jordabref och hwssaker. 4:o. Däri: Mariæ gille	
F b 7	Varia miscellanea	
F b 8	[Lilla rimkrönikan]	
F b 9	Liber collectaneus monumentis, documentis et de rebus aliis ... in Estonia et Livonia	
F b 10	Collectaneum monumentale runicum. Var ursprungligen i 3 delar, varav 2 saknas sedan 1800-talets början	
F b 12	Investigatio antiquitatis	
F b 13	Samlingar rörande krigshändelserna i Tyskland 1631-39	
F b 14	Diverse annotationer, varibland flera av Johannes Messenius	
F b 15	Avskrift av 3 pergamentsbrev rörande Sigtuna	
F b 15a	Avskrift av 3 pergamentsbrev rörande Sigtuna. Avskrift från 1700-talet	1700-1800
F b 15b	Avskrift av 3 pergamentsbrev rörande Sigtuna. Avskrift från 1700-talet	1700-1800
F b 15c	Avskrift av 3 pergamentsbrev rörande Sigtuna. Avskrift från 1700-talet	1700-1800
F b 16	En liten tröstspegel	
F b 17:1	Collectanea monetalia 1	
F b 17:2	Collectanea monetalia 2	
F b 17:3	Collectanea monetalia 3	
F b 17:4	Collectanea monetalia 4	
F b 18	Aschaneus, Martin: Monumenta runica	
F b 19	Rune-kladd, hållen 1632	1632

F b 21	Aschaneus, Martin, Memorialbok. Fragment av gammal svensk krönika. Några tryckta blad ... m.m.	
F b 22	Monumenta runica in Ölandia	
F b 23	Aschaneus, Martin, Samlingsband. Handskrift med teologiskt och historiskt innehåll från 1400-1450	
F c 1	Collectanea antiquitatum in Ölandia et Smolandia 1634.	1634
F c 2-3	[F c 2:] Propugnacula Ölandica. 11 borgars beskrivelse. [F c 3:] Monumenta runica in Ölandia comitatu regni sueciae gothiaeque. Handskriften är sammanbunden med F. c. 3 och börjar med fol. 77 i denna.	1634
F c 3a	Avskrift av F. c. 3, som även innehåller F. c. 2.	
F c 4	Collectaneum monetale in Ölandia et Smolandia. Uttagen ur F. b. 17.	1634
F c 4a	Tabula de clypeis aliquot illust. virorum et dominorum in Ölandia et Smolandia.	
F c 5	Collectanea antiquitatum in Ölandia et Smolandia.	1634
F c 6	Monumenta Uplandica.	1635, 1636, 1638
F c 7	Fasti Uplandensis eller afrijtning af en hoop rijm-stafvar.	
F c 8	Runstenar i Uppland.	
F c 9	Ritningar av vapen i Upplands kyrkor.	
F d 1	Lexicon Anglosaxonicum-Latinum cum observationibus.	
F d 2: 1	Lexicon Ulphilo-Gothicum.	
F d 2: 2	Radix Ma sive spec. etymol. unius istius vocis.	1649
F d 2: 3	Index vocum obscuriorum.	
F d 2: 4	Notata obscuriora ex Passionario.	
F d 2: 5	Nomenclatura quorundam propriorum germanorum nominum.	
F d 2: 6	Index vocum obscuriorum.	
F d 2:7a	Fragmenta varia. 1.	
F d 2:7b	Fragmenta varia. 2.	
F d 3	Mysterium etymologicum.	1642
F d 4:1	Loci communes.	

F d 4:2	Ludus G. Stiernhielmi dictus Hercules.	
F d 4:3	Horoskop.	
F d 4:4	Collectanea philosophicum.	
F d 4:5	Duo opposita contraria m.m.	1650-53
F d 5	Runa svethica.	
F d 6	Collectanea ad Runam svethicam.	
F d 6a	Utkast till Svea och Götha måls fatebur.	
F d 6b	Utkast och anteckningar (filosofi och filologi).	
F d 6c	Virgula divina.	1641
F d 6d	Nativitates. Astrologicum.	ca 1630
F d 7	Miscellanea etymologica.	
F d 8	Lexicon etymologicum.	
F d 9	Miscellanea etymologica.	1649-1651
F d 9xx	Adversaria quotidiana & Monile Minervae.	
F d 10	Lexicon Gothicum philologicum.	1639
F d 10a	Utkast till ett svenskt lexikon.	
F d 11	Index vocum antiquarum cum explicatione.	
F d 12	Lexicon etymologicum Ulphilianum. Nota in Novum Testamentum Ulphilae.	
F d 13	Specimen philologicum in primam literam.	
F d 13a	Computus decimalis. Arithmetica decimalis.	
F d 14	Anticluverius.	
F d 14a	Discursus philologicus.	
F d 15	Arithmetica mnemonica.	1642
F d 16	Problemata stereometrica statica, metallica & similia.	
F d 16a	Undersökningar om metallegeringar.	
F d 17	Magog Gothus.	
F d 18	Geometrica practica.	1657 (& 1650-talet?)

F d 18a	Johannes Fyholm: En kort beskriffning först om itt lythet Säyerwärck... 1647.	1647
F d 19	Diverse skrifter.	1663, 1669
F d 20	Spridda anteckningar.	1624, 1633
F d 21	De Othino disertatio på Swenska. Avskrift.	
F d 22	Dictionarium Armeno-Latinum.	
F d 23	Aphorismi politici.	
F e 1	Bure, Laurentius: Lexici Lingvae Scanzianae. Litera B	
F e 2	Olaus Verelius: Lexicon Scandicum.	
F e 3	Olaus Verelius: Collectanea, eller afskrifter af gamla handlingar på svenska.	
F e 4	Olaus Verelius: Epitome Historiae Sveogothicae.	
F e 5	Codex Legum Regni Sveciæ Antiquarum, Quales sunt Uplandicæ, Westgothicæ, Ostgothicæ, Sudermannicæ [sic], Wesmannicæ, Helsingicæ, Dalicæ, a Iohanne Loccenio IC. Latine versæ	
F e 6	Johannes Schefferus: Observationes et collectionis variae in antiqvitatibus Sveo-Gothicis.	
F e 7	Tryck: Johannes Schefferus: Lapponia impressa (Francofurti 1673) med Schefferus anteckningar och inhängda lappar	
F e 7a	Tryck: Johannes Schefferus: Argentoratensis Upsalia (Upsaliae 1666).	
F e 9	E. O. Sahlín: Promptuarium juris Sveo-Gothici.	
F e 10	Commentarius de linguis variarum gentium.	
F e 12	Elias Brenner: Thesaurus nummorum Sveo-Gothicum.	
F e 13	Niklas Keder: Konzept till förbättringar av Brenners Thesaurus nummorum och andra arbeten.	
F e 13 A	Niklas Keder: Manuskript enligt reallappen.	
F e 13 B	Niklas Keder: Manuskript enligt reallappen.	
F e 13 C	Niklas Keder: Manuskript enligt reallappen.	
F e 14	Claudius Arrhenius Örnhielm: Svecia antiqva et hodierna Chorographica et topographica descriptis.	
F e 16	Olof Rudbeck d.ä:s Collectanea (avskrift av Karl Magnus efter SKB D 4 a)	

F e 17	Monumenta runica.	
F e 18:1	Isak Reenhielm: Acta publica.	1666
F e 18:2	Antiquitates Sueo-Gothicæ	1666
F e 19 o. 20	Calendarium runicum. Nybelins samling. Carl Hagelbergs samlingar om åtskilliga märken på runstenar.	
F e 21	Peter Elvius: En kort undervisning om run- eller prim-stafwen.	1715, 1721
F e 22	Magnus von Bromell: Berättelse om myntskatter m.m.	1731
F e 23	Nils Reinhold Broocman: Berättelse om ålderdomslämningar i anledning av resan till Hälsingland.	1763
F e 23 a	Nils Reinhold Broocman: Koncept till Berättelse om åtskilliga ålderdomslämningar, i anledning av resan till Hälsingland 1763.	1763
F e 24	Nils Reinhold Broocman: Berättelse om resan till Blekinge, Skåne och Danmark 1764.	1764
F e 25	Nils Reinhold Broocman: Berättelse om under en resa samlade minnesmärken 1767.	1767
F e 26	Thorsteins saga Vikingsonar. Ifrån Göthiskan på svenska verterad av Olao Verelio.	1700- 1800
F f 1	De literatura runica.	
F f 2	Johannes Messenius: Fragment av Scandia Illustrata. Övers. av J. Hadorph.	
F f 2b	Then gamble swenske crönica.	1600- talets mitt
F f 4	Myntbook.	1673?
F f 5	Beskrifning öfwer Carl XI:s resa i Swerige. 1673.	1673
F f 6	Johannes Bureus: Runstenar i kopparstick och träsnitt.	
F f 7	Collectanea ad Scandiam antiqvam.	
F f 8	Collectanea historica. Anteckningar om rimkrönikan.	
F f 9	De sepultura veterum apud Suecos et Gothos in Scandia.	
F f 10	Johan Hadorphs annotationskladd till Kyrkor och fornminnen i Uppland	1681- 1690
F h 1	Monumenta Sveo-Gothorum. I. Introduktion.	
F h 2	Monumenta Sveo-Gothorum. 2. Thiundae.	

F h 3	Monumenta Sveo-Gothorum. 3. Attundaland.	
F h 4	Monumenta Sveo-Gothorum. 4. Fjärdhundra. Västmanland, Dalarna.	
F h 5	Monumenta Sveo-Gothorum. 5. Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Jämtland, Lappland, Finland.	
F h 6	Monumenta Sveo-Gothorum. 6. Södermanland, Närke, Värmland.	
F h 7	Monumenta Sveo-Gothorum. 7. Östergötland.	
F h 8	Monumenta Sveo-Gothorum. 8. Småland, Öland Gotland.	
F h 8 a	Monumenta Sveo-Gothorum. Öländska kyrkor enligt Cod. Ups. S 74 FOTOSTATKOPIOR	
F h 9	Monumenta Sveo-Gothorum. 9. Västergötland, Skåne, Halland, Blekinge.	
F h 10	Monumenta Sveo-Gothorum. 10. Stockholm	
F h 10 a	Monumenta Sveo-Gothorum. Register till samtliga delar	
F h 11	Annaler i Sveriges historia	
F h 13	Konungatal eller förteckning på Svea och Göta Rikes konungar och drottningar	
F h 24	Strödda samlingar till ett Isländskt och latinskt Lexikon	
F h 26	Om Heliga Birgitta (Spicilegium Antiquitatis, eller Prof-streck af forne tidens skatt, i Swea och Götha länder ...Tom. 2)	
F h 28	Harda gudir trigar. 1695	1695
F h 31	Miscellanea i koncept och extrakt	
F h 32	Konung Karl Knutssons silfkar, beskrifvit	
F h 33	Originalritningar till gravstenar i Uppsala domkyrka publ. i Monumenta Ullerakeriensia	
F h 34	Strödda anteckningar	
F i 1	Index historico-philologicus	
F i 2	Platon, Kritias eller Samtal om Atlands forna tillstånd. Översättning av Johan Frederik Peringskiöld	1708
F i 3	Pauli Warnefridi Historia Longobardorum efter Paulus Diaconus översatt av Johan Fredrik Peringskiöld	
F l 1	Laurentius Bureus, Avritningar om svenska runstenar. Uppland. 1	
F l 2	Laurentius Bureus, Avritningar av svenska runstenar. Uppland. 2	

F I 3 a	Avritningar av kyrkor och kyrkovapen i Uppland	
F I 3 b	Avritningar av kyrkor och kyrkovapen i Uppland	
F I 4 a	Elias Brenner, Gamle monumenter i Finland, afritade 1671 och 1672	1671-1672
F I 4 b	Elias Brenner, Stenar med runor och runeskrift	
F I 4 b	Appendix. Blad 375-381 av F. I. 4b, som finnes i Skara LB, Fotostat	
F I 4 c	Elias Brenner, Runstenar i Östergötland och Småland	1670
F I 4 d	Johan Hadorph, Gravstenar m.m. antecknade	
F I 5:1	Johan Peringskiöld, Runstenar i Uppland 1684	1684
F I 5:2	Johan Peringskiöld, Monumenter i Södermanland 1684	1684
F I 5:3 + F I 5:7	Johan Peringskiöld, Diverse monumenter	
F I 5:4	Johan Peringskiöld, Kyrkor i Södermanland 1685	1685
F I 5:5	Johan Peringskiöld, Runstenar i Södermanland 1686	1686
F I 5:6	Johan Peringskiöld, Kyrkor i Södermanland 1686	1686
F I 5:7	Johan Peringskiöld, Diverse monumenter BUNDEN MED F I 5:3	
F I 6	Hadorph o. Peringskiöld, Epitafier i Uppsala domkyrka	
F I 7 a	Ulf Christofersson, Västergötlands antikviteter 1687	1687
F I 7 b	Ulf Christofersson, Gästriklands antikviteter 1690	1690
F I 8	Blandade lik- och runstenar under Hadorphs inseende ritade af D. St.	
F I 9:1	Rannsakingar om antikviteterna. 1. Uppland, Västmanland, Närke, Värmland	
F I 9:2	Rannsakingar om antikviteterna. 2. Södermanland	
F I 9:3	Rannsakingar om antikviteterna. 3. Öster- o. Västergötland, Gotland	
F I 9:4	Rannsakingar om antikviteterna. 4. Småland, Skåne	
F I 9:5	Rannsakingar om antikviteterna. 5. Norrland o. Finland	
F m 1	Tryck: Olaus Verelius, Anteckningar till Resens utgåva av Eddan	1665
F m 2	Tryck: Heimskringla (Stockholmiae 1647) med N. R. Brocmans marginalanteckningar.	1647
F m 2a	Gravstenar och epitafier i Vadstena, avritade av N. R. Brocman.	

F m 3	Tryck: Ingvar Vidfarnes saga (Stockholm 1762) med marginalanteckningar av N. R. Brocman.	1762
F m 4	Laurentius Andreae, Om runskriften.	
F m 5	Samlingar om runstavar av N. R. Brocman.	
F m 6	Tryck: E. J. Björner, Svea rikets hävda-ålder (Stockholm 1748), med Brocmans anteckningar.	1748
F m 7	N. R. Brocman, Om runstenar.	1760
F m 8	Johan Erichson, Bibliotheca runica	
F m 9	E. J. Björner, Examen runicum.	
F m 10	E. J. Björner, Berättelse om de gamle svears begravningssätt.	
F m 11	E. J. Björner, De Fornjotidis.	
F m 12	Tryck: E. J. Björner, Nordiska kämpadater (Stockholmiae 1737), med Brocmans marg.anteckn.	1737
F m 13	E. J. Björner, Om svears ... begravningar.	
F m 14	E. J. Björner, Om svears ... begravningar. Orig.	
F m 15	Pehr Tham till Dagsnäs, Strödda excerpter.	
F m 16:1	Fabian Törner, Collegium de antiqvitatibus. 1.	
F m 16:2	Fabian Törner, Collegium de antiqvitatibus. 2.	1743
F m 17	J. F. Iverus, Antiquariska samlingar.	
F m 18	Neschers Samlingar av ritningar.	intill 1795
F m 19	G. H. Stråle, Prehistoric ceramics.	
F m 20	Nils Henrik Sjöborg, Memorial om vård av fornminnen 1827.	1824
F m 21	Nils Henrik Sjöborg, Svenska fornlämningar 1832.	1832
F m 22	Olof Rudbeck, Anteckningar rörande Nordens fornhistoria.	
F m 23	Tryck: Olaus Wormius, Antiquitates danicae. Med anteckningar av Verelius, Isthmenius och Rudbeck d.ä.	
F m 24	J. I. Renhielm, Excerpta.	
F m 25	Genealogisk serie på gamla Uppsala regenter.	
F m 26	P. M. A. Säve, Teckningar av svenska fornminnen från Väster- och Östergötland samt Gotland.	
F m 26 a	T. Ljunggren, Liber excerptorum.	

F m 27	Avritningar av kyrkor i Västergötland.	1804
F m 27a	A. Lindgren, Berättelse om öppnandet av Odenshögen vid Nya Axvall 1805.	1805
F m 28:1	Jakob Södergren, Beskrivning av Varnhems kyrka.	1814
F m 28:2	Jakob Södergren, Beskrivning av Varnhems kyrka.	1814
F m 29	Johan Henrik Jern, Inscriptioner och Wärsar på ringklåckorna i Östergötland.	
F m 30	Elias Brenner & Johan Leitz, Kyrkor och minnesmärken i Östergötland.	1670
F m 31	C. M. Espman, Herrestad Härads Minningsmärken uti Skåne.	
F m 32	Nils Ekebon, Origo et privilegium Verendiae.	
F m 33	Helins anmärkningar till Brenners avtryck av gravstenar i Vadstena klosterkyrka. (Tillsammans med Benzelius (ed.), Diarium Vazstenense 1721).	
F m 34	Elias Brenner, Träsnitt av gravar i Vadstena klosterkyrka.	
F m 35	Teckningar av gravar i Vadstena kloster.	
F m 36	N. Langebek, Läsning av steninskrifter i Vadstena klosterkyrka.	
F m 37	Carl Hagelberg, Anteckningar om gravstenar i Vadstena kyrka.	
F m 38	Elisabeth, Gjørwell, Gravstenar i Stockholms Storkyrka.	1854
F m 39	C. A. Örnhielm, Specifikation på antikviteter i Uppland.	
F m 40	Epitafier i Uppsala domkyrka.	1696
F m 41	F. C. Broman, Om Alsnö och Björkö antikviteter.	
F m 42	Olaus Verelius, Om Johannes Schefferus skrifter.	1681
F m 43	O. C. Odhelius, Västerås och Munktorps kyrkors fornminne.	
F m 44	O. S. von Unge, Färglagda teckningar av kyrkor och prästgårdar i Dalarna.	
F m 45	Hallman, Beskrivning på Carl IX:s samt Gyllenhielmska gravarna i Strängnäs domkyrka.	
F m 46	Kyrkor och gravstenar på Öland.	
F m 47	J.W. Gerss, Undersökning av fornminnen på Gotland.	
F m 48	Gynther, Blekinge fornminnen.	
F m 49: 1	Tryck: Nils Henrik Sjöborg, Försök till nomenklatur för nordiska fornlämningar. I. (Interfolierat ex.)	1815

F m 49:2	Tryck: Nils Henrik Sjöborg. Försök till en nomenklatur för nordiska fornlämningar. 2 (interfolierat ex)	1802
F m 50	Peter Rudebeck, Brawalla moderplatz uti Cronebergs lähn.	
F m 51	Peter Rudebeck, Småländska antikviteter.	
F m 52	Peter Rudebeck, Småländska antikviteter.	
F m 53	Ekebom, Relation om antikviteter i Albo härad.	
F m 54	Samlingsband. Smålands märkvärdigheter.	
F m 55	N. J. Löfgren, Teckningar av kyrkor i olika landskap.	
F m 56	L. Alstrin, Biskop Henriks monument i Nousi i Finland.	
F m 57:1	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 1	
F m 57:10	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 10	1801
F m 57:11	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 11	1801
F m 57:12	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 12	
F m 57:13	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 13	
F m 57:2	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 2	
F m 57:3	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 3	1797
F m 57:4	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 4	1797
F m 57:5	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 5	1797
F m 57:6	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 6	1799
F m 57:7	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 7	1799
F m 57:8	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 8	1800
F m 57:9	C. G. G. Hilfelings reseanteckningar i Sverige. 9	1800
F m 60:1	Olof Celsius, Anteckningar om runstenar. 1	
F m 60:2	Olof Celsius, Anteckningar om runstenar. 2	
F m 61	B. A. Ennes, Småländska runskrifter.	
F m 62	N. R. Brocman, Om runstenar i Sverige före kristendomen.	
F m 63	E. Hjertberg, Runstenar i Södermanland.	
F m 64	J. F. Norstedt, Östergötlands runstenar.	
F m 65	Tryck: Johan Göransson, Bautil med marginalanteckningar.	

F m 65a	Samlingar av runstenar i träsnitt.	c. 1730
F m 66	Alexander Seton, Anteckningar rörande runinskrifter.	1826-1829
F m 67	C. D. Ehrenpreuss, Om runstenar.	
F m 68:1	Om runstavar. 1	
F m 68:2	Om runstavar. 2	
F m 68:3	Om runstavar. 3	1748
F m 69	Om runstavar. En avhandling.	
F m 70	Claes Johansson Prytz. Om runstaven	1744
F m 70 a	Runkalender.	
F m 70 b	Fotografisk reproduktion av en runkalender i Vatikanen.	
F m 71:1	T. A. von Mentzer, Förhistoriska ur-lemningar. 1	före 1892
F m 71:2	T. A. von Mentzer, Förhistoriska ur-lemningar. 2	före 1892
F m 72	Strödda samlingar och anteckningar i antikvariska ämnen.	
F m 73	Olof Rudbeck d.ä., Tabulae till Atland med anteckningar av R.	
F m 74	Pericle Ducati, Etruria antica (Torino, Milano 1925). Övers. till svenska.	1925
F m 75	Massimo Pallotino, Etruscologia (Milano 1942). Övers. till svenska.	1942
F m 76	Gustaf Holdo Stråle, Förhistorisk keramik (tryckmanus till Grafkäril ... (Stockholm 1873).	före 1873
F m 77	[Kalendariska och runologiska anteckningar]	
F m 78	[Oldeberg, Andreas Emil] Festskrift till] A- O- vid hans avgång ur tjänsten den 31 december 1958	1958
F m 79	Hedén, Erik, [Licentiat- och doktorsavhandlingar i ms. med bil.] 1-4.	före 1912
F m 80	Höijer, Joseph Otto, Grekisk Archäologie efter Gr. L. Professoren Jos. O. Höijers föreläsningar. Uppsala 1826. C. H. Ekstrand	1826
Acc. 2002/78	Runstav (evighetskalender från första hälften av 1800-talet) (Ligg. fol.)	

	FÖRTECKNING ÖVER RAÄs SAMLINGAR	
	Ämbetsarkiv 1 Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1666-1785	
	<i>Omfattning: 69 volymer, 4,5 hyllmeter, cirka 24 500 blad.</i>	
A	Protokoll	
A 1	Protokoll 1744 - 1751 1 vol.	
B	Arkivexemplar av utgående skrivelser	
B 1	Koncept till utgående skrivelser, konceptböcker 1666-1693 1666 - 1693 5 vol.	
B 2	Utgående skrivelser, huvudserien 1666 - 1781 4 vol.	
B 3	Verksamhetsberättelser 1670 - 1786 2 vol.	
D	Liggare och register	
D 1	Förteckningar och inventeringslistor 1630-1778 - 1781 10 vol.	
E	Inkomna handlingar	
E 1	Kungl. brev och resolutioner, författningar, instruktioner och fullmakter 1629 - 1778 2 vol.	
E 2	Inkomna skrivelser från överordnade myndigheter och egna tjänstemän 1668 - 1779 3 vol.	
E 3	Återkomna skrivelser 1673 - 1745 1 E 4 Övriga inkomna skrivelser 1671 - 1760 3 vol.	
F	Ämnesordnade handlingar	
F 1	Handlingar rörande förlagsverksamheten 1671 - 1781 4 vol.	
F 2	Handlingar angående förvärv av fornsaker 1670 - 1784 3 vol.	
F 3	Handlingar angående stater och personalförteckningar 1675 - 1766 1 vol.	
F 4	Handlingar rörande tjänstgörande i Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet 1665 - 1775 2 vol.	
F 5	Handlingar angående bibeltryckstunnan 1670 - 1700 3 vol.	
F 6	Genealogiska utredningar m.m. 1682 - 1766 1 vol.	
G	Räkenskaper	
G 1	Allmänna räkenskaper	

G 1 a	Reviderade räkenskapsböcker med verifikationer 1670 - 1689 4 vol.	
G 1 b	Strödda räkenskaper 1671 - 1790 2 vol.	
G 1 c	Revisionshandlingar 1682 - 1689 3 vol.	
G 2	Förlagsverksamhetens räkenskaper	
G 2 a	Reviderade räkenskaper över förlagsverksamheten 1700 - 1719 1 vol.	
G 2 b	Underlag till förlagsverksamhetens räkenskaper, kladdar, koncept, assignationer och kvittenser 1673 - 1747 1 vol.	
Ö	Övriga handlingar	
	Ämbetsarkiv 2 Vitterhetsakademien och riksantikvarien 1753/1786-1922/1923	
	<i>92 volymer 27 600 sidor</i>	
A 1 A:1-38.	Protokoll	
A 1 B:1-9.	Föredragningslistor	
A 1 C:1.	Koncept av protokoll	
B 1:1-33.	Koncept	
B 2:1.	Kopieböcker	
C 1:1-4.	Diarier	
E 1:1-6.	Kungliga brev	
EIV 1-11,	Antikvariska reseberättelser	
FIII 1-3 & FIV 1-6	Handlingar som rör organisationsfrågor, lagförslag, mm	
	Äa 2: Handskriftssamlingen	
	Nils Celsius "Runkalender", Gemensamma handlingar, F XVI	
	Thure Alexander von Mentzer, Gemensamma handlingar, F XVI	
	Enskilda samlingar	
	Götiska Förbundet och Jacob Adlerbeth	
	<i>Omfattning: 29 volymer, 2 hyllmeter, cirka 8652 blad.</i>	
F 1	Förbundshandlingar	
F 1 a	Stadgar och protokoll 1811 - 1844 1 vol.	

F 1 b	Handlingar till protokoll och matriklar 1811 - 1833 2 vol.	
F 1 c	Handlingar rörande bok- och handskriftssamlingen 1812 - 1833 2 vol.	
F 1 d	Diverse ämnesordnade handlingar 1811 - 1828 1 vol.	
F 2	Förbundsbröders och andras bidrag	
F 2 a	Skönlitterära och musikaliska handlingar 1 vol.	
F 2 b	Antikvariska, historiska, topografiska m.m. arbeten och visuppteckningar 1812 - 1831 3 vol.	
F 2 c	Dialektuppteckningar 1812 - 1822 1 vol.	
F 3	Per Wilhelm Tholanders handlingar 1802 - 1810 1 vol.	
F 4	Jacob Adlerbeths arkiv	
F 4 a	Gudmund Jöran Adlerbeths handlingar 1768 - 1818 1 vol.	
F 4 b	Uppsatser, anteckningar m.m. av Jacob Adlerbeth - 1831 4 vol.	
F 4 c	Jacob Adlerbeths korrespondens - 1830 4 vol.	
F 5	Götiska Förbundets handskriftssamling - 1816 8 vol.	
	C.G.G. Hifelings handlingar, F 1, 1799-1822	
	<i>Omfattning: 1 volym, 30 mm, cirka 139 blad.</i>	
	Biografiska anteckningar om Hifelings första hustru, Anna Maria Hifeling, av en annan hand, 1982, jämte två självbiografiska uppsatser av Hifeling, 1822.	
	Danska pass för "Antiquitets Tegnemester" Hifeling, 1779, 1780.	
	Konceptdagbok med teckningar från resor i Småland, Västergötland och Bohuslän 1788 och på 1790-talet. Häfte i 8:o med felande sidor. [Återstoden finns i Kungl. Biblioteket, skänkt 1864 av C.G. Brunius]	
	Dagbok med teckningar på en resa i Västergötland, 1788. Häfte i 8:o. Koncept?	
	Koncept och ritningar från en resa i Västergötland, u.å. Häfte i 8:o.	
	Konceptanteckningar och ritningar från resan genom Småland till Dagsnäs, 1792. Lösa blad.	
	Diverse lösa anteckningar och teckningar, bl.a. rörande Kiviksgraven.	

7.3. Digitiseringsprocessens olika led

Nedan följer beskrivningar av Riksantikvarieämbetets och Kungl. bibliotekets respektive digitaliseringsprocesser. Även om processerna i långa stycken är identiska finns det vissa skillnader varför vi valt att presentera dem separat.

RIKSANTIKVARIÄMBETETS ARKIV

I linje med Riksantikvarieämbetets etablerade process för digitisering inleds varje projekt med en förstudie. Under förstudien inventeras och undersöks de aktuella samlingarna för att bedöma dess innehållsliga och materiella egenskaper såsom skick och eventuella behov av konserveringsinsatser samt tidsåtgång för att genomföra digitiseringens olika led. Frågor kring bildkvalitet, registrering av metadata och tjänster för publicering beskrivs mot bakgrund av materialets tänkta användning.

Digitiseringsmetoder

Under det kommande projektet kommer Riksantikvarieämbetet att utgå från en etablerad digitiseringsprocess som sedan tidigare finns för interna projekt. Digitiseringen genomförs med befintlig utrustning, system för bevarande och tjänster för publicering och digitiseras med hjälp av kamerastation och planetarisk skanner. Processen inleds med att aktuella volymer löpande tas fram ur magasinet, checkas av mot materiallistor och bifogas med dokumentation om filnamn och identifierare till bildteknikern. I samband med bildfångsten bedömer bildtekniker vilken digitiseringsutrustning som krävs mot bakgrund av materialets karaktär och möjlighet att få en så hög bildkvalitet som möjligt. Digitiseringsutrustningen kommer att dagligen testas för att säkerställa god bildkvalitet.³ Även mer recenta delar, såsom modernare omslag etc., kommer att digitiseras för att användarna ska förstå motsvarande kontexter som de fysiska volymerna.

Eftersom materialet är heterogent till sin natur krävs ett flexibelt och lösningsorienterat arbetssätt. Detta innebär att bildfångsten för en och samma volym kan behöva genomföras med olika utrustningar och tekniker. En sådan bedömning gör bildteknikern tillsammans med arkivarie och konservator för att undvika skador på materialet samt för att i möjligaste mån undvika informationsförlust. Målsättningen är att oavsett val av utrustning få en så likvärdig bildkvalitet som möjligt. Primärt kommer planetarisk skanner att

³ Dagliga test mot 24 rutors ColorChecker (<https://deltae.picturae.com/upload>) för verifiering av kvalitet.

användas medan kamerastation blir aktuell i de fall det rör sig om större format, svåra inbindningar och utvik.

Bildkvalitet och filformat

Materialet fångas utifrån Riksantikvarieämbetets bildkvalitet nivå 2. Det innebär normalt en bildupplösning på 400 ppi, med undantag för original under A5 vilket fångas i en bildupplösning på 800 ppi. Färgåtergivningen utgår ifrån etablerade bildstandarder⁴ för en bra tonal återgivning i alla viktiga detaljer och att "känslan" för originalet även återfinns i den digitala kopian. Samtliga bilder kommer att ha färgformatet Adobe RGB (1998) med ett färgdjup på 8 bitar per färgkanal. De digitiserade volymerna bearbetas av bildtekniker för att skapa enhetliga volymer i valda filformat. Exempelvis måste filnumrering kontrolleras om olika digitiseringsutrustning har använts i bildfångstarbetet med en och samma volym. Kvalitetskontrollen syftar även till att säkerställa att de digitala kopiorna är kompletta. De digitala filerna laddas upp i tjänsten Arkivleverans – Dokument för metadatasättning och arkivering. Övriga bildfiler (TIFF och JPEG) laddas också upp med anvisade filnamn på arkivservern.

Digitiseringen av materialet kommer att levereras i de för Riksantikvarieämbetet etablerade filformaten. Det innebär en bildfil för bevarande, en LZW-komprimerad fil i TIFF-format med full upplösning och en bildfil för tillgängliggörande i JPEG-format med 80% komprimering krympt till bildupplösning 200 ppi. Utöver det kommer varje volym att publiceras som en sammanslagen PDF-fil i PDF/A-format. Filnamngivning utgår ifrån arkivreferenskoden för de förtecknade volymerna. Det innebär att volymerna får ett standardiserat namn utifrån dess referenskod i NAD (Nationell arkivdatabas) och därefter seriens volymnummer och ett löpnummer med inledande nollor som påbörjas för varje ny volym.

Metadata och förteckningsarbete

Inför en digitisering behöver materialet alltid vara ordnat och förtecknat enligt etablerade arkiveringsprinciper. I detta fall har det redan skett utifrån det allmänna arkivschemas principer och de tänkta urvalen finns redan idag publicerade i NAD. Det kommer alltså inte behövas något ytterligare förteckningsarbete. Utgångspunkten är att en stor del av metadatasättningen görs utifrån den befintliga förteckningen och uppmärkningen av volymerna. Det kommer dock krävas arbetsinsatser för att få ut metadata maskinellt ur förteckningen som underlag till digitisering.

De grundläggande metadata som förekommer i materialet och som är den idag naturliga sökingången är tid/år, arkivbildare, upphovsperson, volymens titel och

⁴ Riktvärdet är FADGI 4 stjärnor för bundna volymer
(<https://www.digitizationguidelines.gov/guidelines/digitize-technical.html>)

beskrivning av den samma. I samband med registreringen av metadata till digitiserade volymer kommer även ämnesord tillföras och om det förekommer några topografiska uppgifter (som landskap, socken och plats) som lätt kan identifieras.

Maskinläsbarhet

En målsättning är att inom ramen för projektet se till möjligheten att på sikt kunna maskintolka de aktuella handlingarna med hjälp av HTR⁵. En fördel i sammanhanget är att vi i huvudsak vet vilka upphovsmännen är och att de i flera fall är återkommande i de aktuella handlingarna. En utmaning består i att skapa en språkmodell för 16- och 1700-talen på svenska, bland annat beroende på stil och språk och att en segmentering inför en maskintolkning av handskrivna text är mycket tidskrävande, speciellt på material som är alltför ostrukturerade i sin textuppbyggnad. Utvärderingen av möjligheten till maskintolkning av de aktuella handskrifterna är tänkt att ske i dialog med andra pågående projekt inom detta område. Exempel på detta är Riksarkivets och Göteborgs universitets samarbetsprojekt *Transkriberingsnod Sverige: Maskintolkning och medborgarforskning kombinerade*.

En annan utvecklande del som arbetsgruppen ser framför sig är att skapa tydliga kopplingar mellan de samlingar och arkiv som förvaras hos Kungl. biblioteket och Riksantikvarieämbetet. Digitiserade objekt tillförs maskinella beständiga länkar som bidrar till att poster i de olika systemen kan kopplas samman. En unik och varaktig länk innebär att både maskiner och människor förstår hur digitala poster och objekt relaterar till varandra. Det gör att digitala objekt behöver dubbleras och kan kvarstå i sina respektive akademiska kontexter inom arkiv och bibliotek. Det finns möjlighet att inom projektet hitta mer generella metoder som sedan kan användas inom det löpande arbetet med digitiserade objekt framåt.

Juridiska aspekter

Det aktuella materialet härrör i huvudsak från början av 1600-talet till slutet av 1800-talet. Det innebär att det i sin helhet kan publiceras utan användningslicenser eller begränsningar med hänsyn till personuppgifter och sekretesslagstiftning. De juridiska begränsningarna har helt enkelt löpt ut. Därför kan materialet publiceras utan användningslicens⁶ för både metadata och bilder. Det kommer heller inte att tillföras några nya begränsningar av användningen i samband med digitaliseringen.

⁵ Handwritten Text Recognition. Riksantikvarieämbetets arkiv har i ett tidigare metodutvecklingsprojekt utforskat HTR med hjälp av en redan skapade språkmodell för svenska från 1800-talets andra hälft via programvaran Transkribus (<https://readcoop.eu/transkribus/>).

⁶ Public Domain (<https://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/>) eller Creative Commons 0 (<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/>)

Digital arkivering och publicering

En generell utgångspunkt är att materialet ska lagras i Riksantikvarieämbetets e-arkiv. Materialet kommer att levereras in som volymer enligt arkivförteckningen där varje volym blir ett arkivobjekt. Dessa kommer sedan bli sökbara och nedladdningsbara i PDF-format via e-arkivets sökgränssnitt Arkivsök.

Arkiveringen kommer som nämnts att ske via tjänsten Arkivleverans – Dokument. Där laddar bildteknikern upp färdiga digitiserade volymer som sedan metadatasätts av en arkivarie. Arkivering, registrering och publicering kommer att ske löpande vartefter volymerna blir klara. Målsättningen är att så snabbt som möjligt få ut det digitiserade materialet till användarna.

Riksantikvarieämbetet har i dagsläget som sagt ingen egen möjlighet att publicera material via utbytesformatet för bilder i enlighet med IIIF-standarden.⁷ Det kräver teknikutveckling av sökgränssnittet Arkivsök tillsammans med etableringen av ett system för mellanlagring av bilder anpassat till denna standard. Det är emellertid något som Riksantikvarieämbetets arkiv kommer att utforska. En möjlighet som diskuterats är att de digitiserade volymerna tills vidare publiceras via Kungl. bibliotekets plattform för publicering av äldre handskrifter, Manuscripta, som ju har stöd i IIIF-standarden.⁸

Bevarandeåtgärder, informationsförlust och testdigitiering

Det aktuella materialet består både av lösa blad och inbundna volymer. En hel del av volymerna har varit bundna men är nu i sådant skick att de kan betraktas som lösblad. Materialets ålder gör att en del volymer kommer kräva konserverande metoder före digitiseringen. Utöver det behöver materialet hanteras varsamt genom hela digitiseringsprocessen. Resultatet av den inventering av vårdbehov som konservatorn genomfört tillsammans med bildtekniker och arkivarie visar på följande:

En volym har mycket omfattande skador med kraftig nedbrytning i nederkanten av alla sidor och behöver därför stabiliseras genomgående före bildfångst. Fem volymer kan inte öppnas tillfredsställande på grund av bindningen. Hos dessa skär häfttråden genom texten på sidorna och papperet skadas vid bläddring. Eftersom häftningen hos dessa volymer orsakar skador även vid ”normal bläddring” anses det motiverat att dessa sprättas eller att häfttråden delvis lösgörs. För 14 volymer krävs små och mellanstora åtgärder som innefattar:

- Vika ut skrynklor och veck
- Laga och stabilisera revor i sköra områden

⁷ International Image Interoperability Framework (<https://iiif.io/>)

⁸ Manuscripta innehåller äldre inbundna handskrifter från Kungl. biblioteket och andra kulturarvsinstitutioner. Handskrifterna är från medeltiden och fram till 1700-talet (<https://manuscripta.se/>).

- Ta bort skadlig självhäftande tejp
- Lossa inklistrade sidor och ark vilka inte kan bildfångas på grund av infästningen
- Stabilisera områden med mycket kraftig bläckfrätning
- Lossa och vika ut inhäftade planscher och brev som inte kan öppnas när de är infästa
- Ta bort häftning som skär genom sidorna i små häften
- Lossa vissa lägg vilka inte kan öppnas på grund av häfttråden

Utöver detta är det åtta volymer där det vid bildfångsten kommer att ske informationsförlust vid deras ryggpartier på grund av att de är så pass hårt bundna. Den avvägning som gjorts är att de ska digitiseras eftersom det är informationsförlust som redan nu sker vid läsning av den fysiska volymen och att en digitisering därtill innebär att den fortsatta fysiska hanteringen blir begränsad. Däremot måste det tillses att volymerna inte skadas i samband under bildfångstprocessen. Utöver de konserveringsåtgärder som redan bedömts aktuella kommer samtliga volymer initialt i digitiseringsprocessen att granskas för att bedöma om de behöver konserverande åtgärder eller inte. En liknande översyn kommer även att genomföras efter bildfångst och före volymerna åter inlämnas i arkivet. I samband med detta tillkommer arbete med att vid behov skapa nya förvaringsboxar och uppmärkning.

Avslutningsvis bör nämnas att det inom ramen för förstudien genomfördes en testdigitisering av tre stycken volymer som ansågs mer utmanande på grund av dess materiella egenskaper. Målsättningen var att se om den etablerade metoden för digitisering fungerar utifrån speciellt utmanande delar av materialet. Det visade sig att en av volymerna skapade extra svårigheter (SE/ATA/ENSK_50-1/F 2 B/8⁹) där ett antal sidor med komplexa utvik tog över 20 arbetstimmar att digitisera. Exemplet utgör å andra sidan ett av få undantag, det övriga materialet är tämligen okomplicerat utifrån ett digitiseringsperspektiv.

KUNGL. BIBLIOTEKET

F-samlingen är ett viktigt källmaterial för forskare samtidigt som det är skört och slits vid varje enskild hantering. Delar av samlingen behöver hanteras med förbehåll vilket gör att samlingen över tid blir allt mer otillgänglig för våra forskare. För att öka tillgängligheten och förhindra slitage krävs en digitisering.

⁹ Länk till arkivet i NAD / Nationell arkivdatabas
(<https://sok.riksarkivet.se/arkiv/96560mwbraUxleWUFhfil2>)

Med digitisering avses här följande verksamhetssteg i digitiseringsprocessen: Libriskatalogisering, bevarandebedömningar och de bevarandeinsatser och bevarandeåtgärder som behövs före, under och efter bildfångst, digitisering och lagring av digitala filer i de format som behövs för projektets genomförande samt metadatasättning och tillgängliggörande. Möjligheten att undanta samlingarna från fysisk cirkulation genom att erbjuda en digital reproduktion är betydande. Att övergå till digitalt tillhandahållande grundlägger förutsättningar för minskat slitage på ömtåliga samlingar.

En förstudie för att hitta strategier för att utröna hur vi kan undvika skador och informationsförlust i samband med digitiseringsarbetet har genomförts. Arbetet med förstudien har utförts i en serie pilotstudier som även har inkluderat ett antal testdigitiseringar. Till detta kommer beräkningar av kostnader och tidsåtgång för digitiseringsarbetet, såsom för- och efterarbete, bildfångst, lagring, tillgängliggörande, metadatasättning, mm.

Libris-ID

Libris-ID är nödvändigt för den fortsatta processen för bevarande och foto och registrering i dess respektive databaser. För att katalogiseringen i Libris ska gå så smidigt som möjligt är det viktigt att man har ett bra underlag innan man kan börja med katalogiseringen eftersom handskrifter ofta katalogiseras med stöd av Excel-dokument som gör att man helst endast ska behöva "klippa och klistra" in informationen i en handskriftsmall i Libris. Det betyder dock att uppgifter som görs vid en inventering behöver ha Libriskatalogiseringen i åtanke när man genomför inventeringen. Denna information behövs helst kunna dokumenteras vid katalogisering på miniminivå i Libris. I huvudsak betyder det att de fält som är viktiga att registrera information i är:

- Titel
- Upphovsuppgift
- Produktion och huvudsakligt tillgängliggörande (årtal då handskriften producerats + land)
- Mått
- Signum
- Bärande material (om det t.ex. är papper eller pergament osv.)
- Uppgifter om språk (t.ex. om materialet är både på latin och svenska)
- Omfång (bladantal)
- Om volymen är inbunden eller ligger lösa i t.ex. kapsel
- Om materialet är illustrerat
- Anmärkning om var uppgifter om titel och upphovsuppgifter hämtats (t.ex. från objektet eller från en katalog)

Bildfångstbedömning

Inför bildfångst finns behov att undersöka originalet för att bedöma vad som krävs för att en digitisering ska kunna genomföras på ett säkert sätt. Här kallar vi det för bildfångstbedömning. Fotografen bedömer vilken typ av utrustning och vilka modifieringar som krävs. Konservatorn bedömer materialets förutsättningar, hur det bör hanteras och om något behöver åtgärdas inför bildfångsten. Fotograf och konservator har således delvis samma men också olika uppgifter i bedömningen.

Bevarande

Konservatorns uppgift att bedöma:

- Identifiera behov av stöd eller krav vid bildfångst
- Behov av åtgärder före bildfångst
- Beskriva och gradera materialets allmäntillstånd

Bedömningarna dokumenteras utifrån följande struktur:

- Komponenter: *Beskrivning av ingående element*
- Bokband: *Beskrivning/bedömning av omslag och pärmar med gradering*
- Bindning: *Beskrivning/bedömning av bindningens tillstånd med gradering*
- Inlaga: *Beskrivning/bedömning av inlagans karaktär och tillstånd med gradering*
- Medium: *Beskrivning/bedömning av medium med gradering*
- Åtgärder: *Föreslagna åtgärder*
- Kommentar: *Kompletterande information*

Foto

Vid bildfångstbedömningen har foto angett val av bildfångsstation och en bedömning av vilken bildupplösning som bör väljas för objektet har gjorts. Utifrån bedömning av dess bevarande har det också framgått hur många objekt som behöver fotograferas i klimatanpassade lokaler, vilket underlättar fotografernas planering av arbetet.

Objekten som tillhör F-samlingen är i skört skick. På grund av samlingens karaktär, med många små lappar, utvik och andra avvikande sidor, så bör en ökning av antalet exponeringar tas med i beräkningen.

Utifrån samlingens karaktär bedöms också att materialet i sin helhet kommer att fotograferas med kameralösning vid fotos repostationer, utan glasvagg.

Fotograferna behöver ha den flexibilitet som finns vid kamerastationerna. Några objekt innehåller större utvik som behöver fotograferas med storformatskamera för att erhålla korrekt bildupplösning.

Bedömningskriterier Foto:

- Öppningsvinkel
- Inbindningen som kan orsaka textbortfall
- Textbortfall övrig
- Storlek på texten
- Avvikande storlek på inlagan, inhängda böcker och fragment i huvudvolymen
- Lösa blad
- Kombination av pergament och papper
- Bläckfrätning
- Paginering, foliering eller bildnummer
- Trasiga och fnasiga kanter
- Hål och revor
- Bifogade objekt, exempelvis mynt i volymen
- Utfallande bilder
- Bilagor som förvaras separat
- Inbindning med nål, kontakt med Be krävs
- Osprättade inlagor
- Sidantal

Testdigitisering

Tre objekt valdes ut för testdigitisering. De utvalda objekten valdes ut pga. sin beskaffenhet, men också för att de är intressanta genom att de knyter samman samlingarna på Kungl. Biblioteket och Riksantikvarieämbetet.

De tre objekten som valdes ut är:

- Fl 9:3 Rannsakingar om antikviteterna. 3. Öster- o. Västergötland, Gotland
Länk till Librispost:
 - <https://libris.kb.se/bib/s81fslvqj43d7lf>
- Länk till digitalpost med digital PDF av den digitiserade volymen. Volymen digitiserades 2023.
 - <https://libris.kb.se/bib/j00fjx8ggtg!9fqd>
- Fe 23a Koncept till Berättelse om åtskilliga ålderdomslämningar, i anledning av resan till Hälsingland 1763.
Länk till Librispost:
 - <https://libris.kb.se/bib/gxmtxqdmzww1lft>
- Länk till digitalpost med digital PDF av den digitiserade volymen. Volymen digitiserades 2023.
 - <https://libris.kb.se/bib/j00fjx76gtmk6c5x>
- Fm 26 P. M. A. Säve, Teckningar av svenska fornminnen.

Länk till Librispost:

- <https://libris.kb.se/bib/8qhvw99k6vjwxmv8>

Länk till digitalpost med digital PDF av den digitiserade volymen. Volymen digitiserades 2023.

- <https://libris.kb.se/bib/gxxcgv5vdn5rt6w4>

Till alla objekt fotograferades fem föremålsbilder. Bilder togs på objektets fyra snitt och en föremålsbild.

Resultat testdigitisering

Urvalet för testdigitisering är relativt litet. Av erfarenhet brukar digitseringen gå lite fortare när man arbetar koncentrerat med bildfångst. Därför bifogas även nyckeltal för annat material som digitiserats hos Foto med liknande bildfångstutrustning.

Bedömning	Antal sidor	Beräkning			
Lätt	31424	15722			
Medelsvår	31424	35082			
Svår	11971	40787			

Genom vår ansökan önskar vi genomföra ett forsknings- och digitaliseringsprojekt med detta unika material i centrum.

7.4. Exempel på andra relevanta samlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv

I Riksantikvarieämbetets arkiv finns rikligt med handlingar som rör den aktuella perioden. Nedan följer en lista över exempel på detta, varav några ingår i arkivets handskriftssamling medan huvuddelen utgör enskilda handlingar i arkivet. Nämnas bör att det även förekommer äldre handlingar av relevans i den Topografiska serien samt i handteckningssamlingen.

Berch, Carl Reinhold (1706-1777), arkivsekreterare (riksantikvarie): Numismatiska, medaljhistoriska, genealogiska och biografiska anteckningar och samlingar.

Björnståhl-Rudbeck-papper: Handlingar efter orientalisten professor Jacob Jonas Björnståhl (1731-1779) och friherre Carl Fredrik Rudbeck: Anteckningar, avskrifter, korrespondens, m.m.

Brunius, Carl Georg (1792-1869), professor, arkitekt: Korrespondens, ritningar, beskrivningar rörande byggnadsföretag, arkeologiska beskrivningar av hållristningar, m.m.

Ekdahl, Nils Johan (1799-1870), kyrkoherde, fornforskare: Inventeringsberättelser och anteckningar från Gotland och Norrland, insamlade arkivalier och avskrifter (hans Norrlandsresor har blivit digitiserad).

Ennes, Barthold Anders (1764-1841), major, fornforskare: Arkivfragment bestående av några runstensavbildningar från Småland samt ortskartor från fälttåg i Finland och Skåne 1763-1801.

Hildebrand, Bror Emil (1806-1884), riksantikvarie: Korrespondens, koncept, anteckningar, m.m.

Liljegren, Johan Gustaf (1791-1837), professor, riksantikvarie, kansliråd, riksarkivarie: Korrespondens, antikvariska och historiska anteckningar, m.m.

Löfgren, Nils Isak (1797-1881), kontraktsprost: Korrespondens, beskrivningar med ritningar och teckningar över kyrkor i Småland och på Öland, m.m.

Rääf, Leonard Fredrik (1786-1872), kammarjunkare, fornforskare: Korrespondens, diplomatarieavskrifter, folkloristiska uppteckningar, m.m.

Seton, Alexander (1768-1828), fornforskare: Arkivfragment bestående av korrespondens, m.m.

Tham, Pehr (1737-1820), överintendent: Korrespondens, politiska, filologiska, arkeologiska anteckningar och manuskript. Tholander, Per Wilhelm (1770-1815), skolmästare.

Thomsen, Christian Jürgensen (1788-1865), danskt konferensråd, museidirektör, forn- och myntforskare: Arkivfragment bestående av brev från Liljegren, professorerna Sven Nilsson (1787-1883) och Johan Henrik Schröder (1791-1875).

7.5. Forskning/publikationer om Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens äldsta historia

- Bachman, Marie-Louise. 1969. *Studier i Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Historia*. Stockholm.
- Bachman, Marie-Louise. 2008. Vitterhetsakademiens bibliotek 1786-2000: Från lite boksamling till stort specialbibliotek. Stockholm.
- Baudou, Evert. 2004. *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar*. Stockholm.
- Baudou, Evert & Moen, Jon. 1995. *Rannsakningar efter antikviteter: Ett symposium om 1600-talets Sverige*. Stockholm.
- Edquist, Samuel. 2019. *Att spara eller inte spara: De svenska arkiven och kulturarvet 1970-2010*. Uppsala.
- Gödel, Vilhelm. 1930. *Riksantikvarieämbetet*. Stockholm.
- Hildebrand, Bengt. 1937. *C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816–1837: Bidrag till den nordiska forn- och hävdaforskningens historia*. Stockholm.
- Jensen, Ola Wolfhechel. 2002. *Forntid i historien. En arkeologihistorisk studie av synen på forntid och forntida lämningar, från medeltiden till och med förupplysningen*. Göteborg.
- Jensen, Ola Wolfhechel. 2018. *På spaning efter det förflutna: En historia om arkeologiskt fältarbete i Sverige 1600-1900*. Stockholm.
- Jensen, Ola Wolfhechel. 2023 [in print]: Written and said about archaeology's past: The use of archives and oral history when interpreting histories of archaeology. *Handbook of the History of Archaeology*. Oxford University Press.
- Thomas Karlsson. 2009. *Götisk kabbala och runisk alkemi: Johannes Bureus och den götiska esoterismen*. Stockholm.
- Källström, Magnus. 2008. En tidigare okänd österledsfarare från Rasbo: till tolkningen av inskriften på Frötunastenen U 1003. *Fornvännen* 103, s. 233-244.
- Källström, Magnus. 2011 (tr. 2012). Ett namnproblem hos Åsmund Kåresson: runföljden *kānilf* på den försvunna U 986 från Kungsgården, Gamla Uppsala, *Studia anthroponymica Scandinavica* ; 29, s. 5-20.

- Källström, Magnus. 2017a. Monumenta lapidum aliquot runicorum. Om runstensbilagan i Verelius' Gothrici Rolfi Westrogothiae Regum Historia. *Scripta Islandica* 68 (2017), s. 233-252.
- Källström, Magnus. 2017b. Några runonomastiska bidrag av Anders Celsius. *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift*, s. 71-87.
- Källström, Magnus. 2023 [in print]: En misskänd runsten från Salmunge och en uppländsk stormannasläkt, *Fornvännen* 118, s. 32-51.
- Lerche Nielsen, Michael. 2003. Från prästgården till drottning Disas Samna: två problematiska runstenar från Gamla Uppsala. *Fornvännen* 98, s. 195-205.
- Lerche Nielsen, Michael. 2010. "He Landed on the Island of the Goths": Haunted by Phantom Inscriptions. *Futhark: International Journal of Runic Studies* 1, s. 225-248.
- Molin, Torkel. 2003. *Den rätta tidens mått. Göthiska förbundet, fornforskningen och det antikvariska landskapet*. Umeå.
- Ransakningar efter antikviteter, band 1: Uppland, Västmanland, Dalarna, Norrland, Finland*. 1960. Utgiven av Ingemar Olsson, Nils Gustaf Stahre och Carl Ivar Ståhle. Stockholm.
- Ransakningar efter antikviteter, band 2: Södermanland, Närke, Värmland, Västergötland, Östergötland, Gotland*. 1969. Utgiven av Ingemar Olsson, Nils Gustaf Stahre och Carl Ivar Ståhle. Stockholm.
- Ransakningar efter antikviteter, band 3: Öland, Småland, Blekinge, Halland, Östergötland, Skåne*. 1992. Utgiven av Nils Gustaf Stahre och Carl Ivar Ståhle. Stockholm.
- Schück, Henrik. 1932. *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Dess förhistoria och historia I: Antikvitetsstudiets början*. Stockholm:
- Schück, Henrik. 1933a. *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Dess förhistoria och historia II: Antikvitetskollegiet I*. Stockholm.
- Schück, Henrik. 1933b. *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Dess förhistoria och historia III: Antikvitetskollegiet II*. Stockholm.
- Schück, Henrik. 1935. *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Dess förhistoria och historia IV: Antikvitetsarkivet I*. Stockholm.
- Schück, Henrik. 1943. *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Dess Förhistoria och Historia VII: Akademien 1794–1826*. Stockholm.
- Schück, Henrik. 1944. *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien: Dess Förhistoria och Historia VIII: Akademien 1826–1837*. Stockholm.

Svärdström, Elisabeth. 1936. Johannes Bureus arbeten om svenska runinskrifter, Stockholm.

Wetterberg, Ola. 1992. *Monument och miljö*. Göteborg.

